

**Edvard Beneš -
životopis
1884 - 1948**

Edvard Beneš se narodil 28. května 1884 v Kožlanech jako desáté dítě v rodině drobného rolníka. Po absolvování gymnázia v Praze studoval od roku 1904 na univerzitě v Praze, v Paříži, v Dijonu, v Londýně a v Berlíně. Na základě svých vědeckých prací z filozofie, sociologie, historie a práva se v roce 1913 stal docentem pro obor filozofie



se zvláštním zřetelem k sociologii na pražské filozofické fakultě, v roce 1914 i na České vysoké škole technické a roku 1922 byl jmenován na Univerzitě Karlově řádným profesorem sociologie.

Ihned **po vypuknutí první světové války** se Edvard Beneš začal podílet po boku pozdějšího československého prezidenta T. G. Masaryka na přípravách k vytvoření samostatného československého státu. Stal se vedoucím představitelem ilegální organizace tzv. Maffie a v roce 1915 odešel za Masarykem do zahraničí. Jako generální sekretář Národní rady československé v Paříži významně přispěl k organizování zahraničního odboje a dosáhl již v průběhu roku 1918 mezinárodního uznání tvořícího se Československa.

Jako **československý ministr zahraničních věcí** (1918-1935) se významně podílel na vzniku Společnosti národů, iniciativně přispíval k prosazení zásad kolektivní bezpečnosti a k vytvoření mechanismů zajišťujících mír. Byl mimo jiné v roce 1924 spoluautorem mírového tzv. ženevského protokolu, 1923-27 členem Rady Společnosti národů, 1927-28 členem jejího bezpečnostního výboru, 1932-34 generálním zpravodajem odzbrojovací konference.

V rámci Společnosti národů zapojil Československo do demokratické politické struktury Evropy. Hlavní oporou byly spojenecké svazky s Francií a s Malou dohodou (spojenectví s Jugoslávií a Rumunskem), které byly v průběhu dvacátých let doplněny smlouvami téměř se všemi dalšími evropskými zeměmi. Situace se zásadně změnila nástupem Hitlera k moci v Německu v roce 1933. Na obranu před vzrůstající agresivitou nacistického Německa sjednal v roce 1935 československo-sovětskou spojeneckou smlouvu, která byla propojena se smlouvou francouzskou-sovětskou.

Po svém zvolení prezidentem republiky v prosinci 1935 se Edvard Beneš podílel na užším seskupení demokratických sil v republice. Podporoval a jako ministr zahraničí otevřel hranice Československa pro německé a rakouské demokraty a vystupoval proti Henleinově Sudetoněmecké straně (SdP), která spolupracovala s Hitlerem. Dal podnět k upevnění armády a k výstavbě pohraničních opevnění.

V letech 1937-38 sváděl Edvard Beneš usilovný **zápas na obranu republiky** proti stupňujícím se územním a politickým požadavkům Henleinovy sudetoněmecké strany. V té době se zhoršilo i mezinárodní postavení Československa, neboť okolní státy (Maďarsko, Polsko, Rakousko) navázaly spolupráci s Německem. O dohodu s Hitlerem usilovala i anglická politika tzv. appeasementu - usmířování - podporovaná Francií. 29. září 1938 se uskutečnila v Mnichově dohoda čtyř velmocí (Anglie, Francie, Německo, Itálie) o připojení pohraničních oblastí republiky k Německu. Edvard Beneš, kterého Hitler pokládal za svého úhlavního nepřítele, byl z těchto jednání vyloučen. Smlouva vstoupila v platnost v okamžiku, kdy byla čtyřmi velmocemi podepsána. Československá vláda se pod pohrůzkou osamocené války rozhodnutí podřídila. Na nátlak z Berlína byl Edvard Beneš přinucen 5. října 1938 abdikovat ze svého prezidentského úřadu a opustit republiku. Za práci ve prospěch míru ve Společnosti národů a postoje v mnichovské krizi byl opakovaně navržen (mj. budoucím britským premiérem Churchillem a mexickým parlamentem) na Nobelovu cenu za mír. Návrh byl postoupen do nejužšího výběru, cena však nebyla po vypuknutí války v roce 1939 udělena.

Do nové politické akce se zapojil v okamžiku, když Německo 15. března 1939 vojensky okupovalo zbytek českých zemí a včlenilo je do německé třetí říše jako protektorát Čechy a Morava a ze Slovenska vytvořilo

německý vazalský stát. Den poté vystoupil Edvard Beneš s mezinárodním prohlášením zasláným Spojeným státem, Anglií, Francií, Sovětskému svazu a Společnosti národů, v němž označil německou agresi jako mezinárodní zločin spáchaný na českém a slovenském lidu a zahájil boj za osvobození Československa.

V letech **1939-1945** vytvořil v Londýně mezinárodně uznané **československé exilové státní zřízení**. Jako prezident ustavil exilovou vládu a Státní radu zastupující parlament, navázal spojení s odbojovými organizacemi ve vlasti a vybudoval československou zahraniční armádu. Opatření vlády se uskutečňovala formou prezidentských dekretů. Poté, co Anglie a Francie v roce 1942 odvolaly mnichovskou dohodu (Itálie v roce 1944), otevřela se cesta k obnově republiky v předmnichovských hranicích. Podpisem Atlantické charty uzavřené Spojenými státy, Anglií a Sovětským svazem v roce 1941 se Československo stalo součástí spojenecké aliance bojující proti Německu, Itálii a Japonsku.

Po vojenských vítězstvích sovětské armády na východní frontě bylo zřejmé, že Sovětský svaz se stane novým velmocenským činitelem ve střední a východní Evropě. Tato skutečnost byla potvrzena i na spojeneckých konferencích v Teheránu, na Jaltě a v Postupimi. Byl si jí vědom i Edvard Beneš, a proto se snažil zabezpečit právní postavení budoucího Československa ve vztahu k Sovětskému svazu. Při své cestě do Moskvy v prosinci 1943 uzavřel proto československo-sovětskou smlouvu, která navazovala na anglicko-sovětskou smlouvu z roku 1942 a potvrzovala spolupráci obou zemí ve válce proti Německu i v poválečném období. Ustanovením o "nevmešování do vnitřních záležitostí druhého státu" měla současně zabránit zasahování Sovětského svazu do vnitřních záležitostí Československa. Benešovou návštěvou u francouzské exilové vlády generála de Gaullea v Alžiru v lednu 1944 byla zahájena příprava budoucí československo-francouzské smlouvy, která měla vytvořit protiváhu ke smlouvě se Sovětským svazem. V roce 1945 se Edvard Beneš vrátil do vlasti jako vítěz s cílem navázat na demokratický politický vývoj první republiky. Sovětské vojenské vítězství, ale i válečné strádání a brutalita nacistické okupace, vedly však k výrazné radikalizaci obyvatelstva a k posílení pozic Komunistické strany Československa, která byla řízena Moskvou.

V roce 1947 se Edvard Beneš pokusil využít amerického Marshallova plánu obnovy poválečné Evropy a zapojit Československo do evropské ekonomiky a podpisem smlouvy s Francií i do evropské politiky. Sovětský zásah však tento program zmařil a po porážce demokratických sil v únoru 1948 se vlády v republice zmocnili komunisté.

V průběhu únorového převratu byl prezident Beneš vystaven soustředěnému tlaku komunistické strany, proti kterému se nemohl opřít o účinnou podporu demokratických sil. Ze svého prezidentského úřadu odstoupil v červnu 1948 poté, co odmítl podepsat novou, komunistickou ústavu. Střežen státní bezpečností zemřel ve své vile v Sezimově Ústí 3. září 1948.

Po smrti Edvarda Beneše byly jeho knihy zničeny a pouze malá část se uchovala v nepříístupných odděleních knihoven jako *libri prohibiti*. Jeho činnost byla zamlčována a skandalizovaná. Uchování tradice demokratického Československa se ujal Ústav dr. Edvarda Beneše pro hospodářské a sociální dějiny, který působil v Londýně v letech 1950-1964 pod vedením Jaromíra Smutného. Na činnost Ústavu navázala v roce 1990 v Praze Společnost Edvarda Beneše.

Internet: www.muweb.cz/spolecnost/spoleb

Pro MZV ČR zpracovala Prof. PhDr. Věra Olivová, DrSc, předsedkyně **Společnosti Edvarda Beneše**

Dílo Edvarda Beneše

Podrobně viz Edvard BENEŠ, Soupis publikací. Praha 1994. Viz i Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. Praha 1992-2002, sv. 1-25

Hlavní práce

- Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. 1-3, Praha 1927-1928. Stejnomený výbor Praha 1994
- Mnichovské dny. Londýn 1955, 1958, Praha 1968
- Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45. Londýn 1945, Praha 1946 a 1947 (pět vydání)
- Demokracie dnes a zítra. Anglicky New York 1939, Londýn 1939, 1940, česky Londýn 1942, Praha 1946-1948 (šest vydání), 1999 (tam i přehled 15. cizojazyčných vydání)
- Úvahy o slovanství. Hlavní problémy slovanské politiky. Londýn 1944, Praha 1947 a 1948
- Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství. Praha 1947 a 1948 (pět vydání)